

INFORMAL TA'LIM MUHITIDA TALABALAR BILIM VA KO'NIKMALARINI TRANSFORMATSIYALASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Parpiyeva Malika Mominovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti "Pedagogika" kafedrasi dotsenti, p.f.f.d (PhD)

Annotatsiya: ushbu maqolada informal ta'lim muhitining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rnini, uning talabalar bilim va ko'nikmalarini transformatsiyalashga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, informal ta'lim asosida talabalarda transformatsion kompetensiyani rivojlantirish mexanizmlari, pedagogik shart-sharoitlar va samarali usullar yoritilgan. Tadqiqot natijalari informal ta'lim muhiti talabalarning mustaqil fikrlashi, innovatsion yondashuvi va kasbiy rivojlanishida muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: informal ta'lim, transformatsiya, kompetensiya, kognitiv, refleksiv.

KIRISH

Jamiatning jadal rivojlanishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi va mehnat bozoridagi talablarning o'zgarib borishi ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Ayniqsa, talabalarda faqat nazariy bilimlarni emas, balki ularni turli vaziyatlarda qo'llash, ya'ni transformatsiyalash kompetensiyasini shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

An'anaviy formal ta'lim bilan bir qatorda informal ta'lim muhiti ham talabalarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Informal ta'lim shaxsning o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil ta'lim olish va tajriba asosida bilimlarni o'zlashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bois, informal ta'lim muhitida talabalar bilim va ko'nikmalarini transformatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ilmiy tadqiqot ob'ekti sifatida dolzarb hisoblanadi.

Informal ta'lim – shaxsning kundalik hayoti, kasbiy faoliyati, ijtimoiy munosabatlari jarayonida maqsadli yoki maqsadsiz ravishda egallagan bilim, ko'nikma va malakalar majmuasidir. U formal ta'limdan farqli ravishda qat'iy o'quv reja va baholash tizimiga ega emas.

Pedagogik nuqtai nazardan informal ta'lim:

- talabaning shaxsiy tajribasiga tayanadi;
- mustaqil izlanish va o'qishga undaydi;
- ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi;
- bilimlarni real hayotga moslashtirish imkonini beradi.

Informal ta'lim muhitiga onlayn kurslar, vebinarlar, kasbiy hamjamiyatlar, ijtimoiy tarmoqlar, treninglar, master-klasslar va mustaqil o'qish faoliyatlari kiradi.

Transformatsiyalash kompetensiyasi – bu talabaning mavjud bilim va ko'nikmalarini yangi vaziyatlarga mos ravishda qo'llay olish, qayta ishlash va innovatsion yechimlar yaratish qobiliyatidir.

Ushbu kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- **kognitiv komponent** – bilimlarni anglash va tahlil qilish;
- **faoliyat komponenti** – bilimlarni amaliyotda qo'llash;
- **refleksiv komponent** – o'z faoliyatini baholash va takomillashtirish;
- **ijodiy komponent** – yangi g'oya va yondashuvlar ishlab chiqish.

Informal ta'lim muhiti mazkur komponentlarni tabiiy ravishda rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

NATIJA VA MUXOKAMA

Bilim va ko'nikmalarni transformatsiyalash kompetensiyasining mohiyati:

Birinchidan, bu kompetensiya shaxsning mavjud bilim, ko'nikma va tajribalarini yangi, o'zgaruvchan va noaniq vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyatini anglatadi. Ya'ni talaba faqat

ma'lumotni eslab qolish yoki takrorlash bilan cheklanib qolmay, uni tahlil qiladi, qayta ishlaydi va amaliy faoliyatga moslashtiradi.

Ikkinchidan, transformatsiyalash kompetensiyasi bilimlarni yangi sifatga olib chiqish bilan bog'liq. Bu jarayonda bilimlar qayta tashkil etiladi, turli fanlar va tajribalar o'zaro bog'lanadi hamda innovatsion yechimlar paydo bo'ladi. Masalan, nazariy bilimlarni real hayotiy muammolarni hal etishga yo'naltirish shu kompetensiyaning ifodasidir.

Uchinchidan, mazkur kompetensiya ijodiy va tanqidiy fikrlashni talab qiladi. Talaba vaziyatni baholaydi, muqobil yechimlarni taqqoslaydi va eng maqbul qarorni qabul qiladi. Bu esa bilimlarni mexanik qo'llashdan ko'ra, ularni ongli ravishda transformatsiya qilishni ta'minlaydi.

To'rtinchidan, transformatsiyalash kompetensiyasi refleksiya bilan chambarchas bog'liq. Shaxs o'z faoliyatini tahlil qiladi, xatolarini anglaydi va kelgusidagi faoliyatini takomillashtiradi. Bu jarayon bilim va ko'nikmalarning doimiy yangilanib borishiga xizmat qiladi.

Beshinchidan, mazkur kompetensiya kasbiy moslashuvchanlik va raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Mehnat bozorida tez o'zgarayotgan talablar sharoitida talaba o'z bilim va ko'nikmalarini yangi texnologiyalar va ish sharoitlariga mos ravishda o'zgartirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bilim va ko'nikmalarni transformatsiyalash kompetensiyasining mohiyati — shaxsning o'z bilimlarini yangi vaziyatlarda ijodiy, tanqidiy va amaliy asosda qo'llay olishi, ularni qayta ishlab, yangi qiymat yarata olish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Informal ta'lim orqali transformatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirish quyidagi omillarga bog'liq:

Birinchi omil – shaxsiy motivatsiya va ichki ehtiyoj. Informal ta'limning asosiy harakatlantiruvchi kuchi talabaning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishidir. Motivatsiya qanchalik yuqori bo'lsa, bilimlarni o'zlashtirish va ularni yangi vaziyatlarga moslashtirish jarayoni shunchalik samarali kechadi.

Ikkinchi omil – mustaqil ta'lim faoliyati. Informal ta'lim muhiti talabaga mustaqil qaror qabul qilish, axborot izlash va tahlil qilish imkoniyatini beradi. Bu esa bilimlarni qayta ishlash, ularni turli kontekstlarda qo'llash, ya'ni transformatsiyalash kompetensiyasini rivojlantiradi.

Uchinchil omil – axborot va raqamli muhitning boyligi. Onlayn platformalar, elektron manbalar, ijtimoiy tarmoqlar va ta'limiy kontentlar xilma-xilligi talabalarga bilimlarni turli manbalardan olish va solishtirish imkonini yaratadi. Bu jarayon bilimlarni tizimlashtirish va integratsiya qilishga xizmat qiladi.

To'rtinchi omil – ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlik. Informal ta'lim muhitida muloqot, tajriba almashish, guruhli muhokamalar va kasbiy hamjamiyatlarda ishtirok etish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon talabalarning bilimlarini boshqalar tajribasi bilan boyitish va yangi yechimlar ishlab chiqishga olib keladi.

Beshinchi omil – amaliy faoliyat va tajriba. Informal ta'limda bilimlar ko'pincha amaliy faoliyat orqali o'zlashtiriladi. Real muammolarni hal etish, loyihalarda ishtirok etish bilimlarni amaliyotga tatbiq qilish va transformatsiya qilishni ta'minlaydi.

Oltinchi omil – refleksiya va o'z-o'zini baholash. Talabaning o'z faoliyatini tahlil qilishi, natijalarni baholashi va xulosa chiqarishi transformatsiyalash kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Refleksiya bilim va ko'nikmalarni doimiy takomillashtirishga xizmat qiladi.

Yettinchi omil – pedagogik qo'llab-quvvatlash va yo'naltirish. Garchi informal ta'lim mustaqillikka asoslansa-da, o'qituvchi yoki murabbiyning maslahatlari, yo'naltiruvchi savollari va qo'llab-quvvatlovi talabalarning ta'lim faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi.

XULOSA

Ushbu omillar informal ta'lim muhitida talabalarning bilim va ko'nikmalarini ongli ravishda qayta ishlash, yangi vaziyatlarga moslashtirish va innovatsion yechimlar yaratish qobiliyatini, ya'ni transformatsiyalash kompetensiyasini rivojlantiradi.

Bu omillar o'zaro bog'liq holda talabalarning bilim va ko'nikmalarini yangi sifat darajasiga olib chiqadi.

Informal ta'lim muhitida quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

- loyiha asosida o'qitish;
- keys-stadi texnologiyasi;
- muammoli ta'lim;
- refleksiv kundaliklar yuritish;
- onlayn hamjamiyatlarda ishtirok.

Ushbu usullar talabalarni faol ishtirokchiga aylantirib, bilimlarni transformatsiya qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Informal ta'lim muhiti talabalar bilim va ko'nikmalarini transformatsiyalash kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik resurs hisoblanadi. U talabalarning mustaqil ta'lim olish, innovatsion fikrlash va kasbiy moslashuvchanligini ta'minlaydi.

Ta'lim muassasalarida informal ta'lim imkoniyatlarini tizimli ravishda qo'llash orqali raqobatbardosh, zamonaviy fikrlaydigan mutaxassislarni tayyorlash imkoniyati ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Зимняя И.А. Компетентностный подход в образовании. – Москва, 2019.
2. Хуторской А.В. Современная дидактика. – Санкт-Петербург, 2020.
3. UNESCO. *Recognition of Non-formal and Informal Learning*. – Paris, 2018.
4. Тоғаев Х.Ш. Замонавий таълим технологиялари. – Тошкент, 2021.
5. Бекмуродов М. Инновацион таълим муҳити. – Тошкент, 2022.